

DE MAKKABEEËN

Het Perzische rijk, waarvan Jeruzalem tot dan toe deel had uitgemaakt, was ineengestort. De jonge, succesvolle Griekse koning, Alexander de Grote, had zich in enkele jaren meester ge-gemaakt van een wereldrijk dat groter was dan bij al zijn voorgangers. Het strekte zich uit van Griekenland tot in Indië. Haast ongemerkt was ook Jeruzalem met de dorpen daarrond in de macht van Griekse koning gekomen.

Opzet

1. Inleiding
2. Tijdbalk
3. Inleidende informatie
4. Compositie 1 en 2 Mak.
5. Feest: Chanoekka
6. Makkabeeën als bijbelse helden (1 Mak. 2)
7. Simon als vader des vaderlands (1 Mak. 14)
8. Joden als volk met eigen cultuur (2 Mak.)
9. Voorbeeldige burgers: Judas en de martelaren
10. Conclusie

Alexander was echter niet zozeer uit op militaire overwinningen. Hij wilde boven alles de veroverde wereld tot eenheid brengen door alle volken één taal te doen spreken (het Grieks), dezelfde cultuur te doen aanhangen (het hellenisme) en dezelfde Griekse goden te doen vereren. Het moet gezegd dat Alexander en zijn opvolgers een flink stuk van dit programma hebben gerealiseerd.

Ook in Palestina drong het hellenisme binnen. Men bouwde er nieuwe steden naar Grieks model, met schitterende tempels,

culturele centra en oogverblindende sportpaleizen. Jeruzalem echter, veilig afgezonderd in het afgelegen bergland, bleef voorlopig gespaard.

Antiochus IV

Wel ontstonden er spanningen tussen de Joden onderling. Een groep wilde beslist meedoen met de moderne tijd en zich aansluiten bij de hellenistische cultuur. Voor hen waren de oude Joodse wetten en gebruiken achterhaald. Deze groep vond men vooral in de steden en in de hogere kringen. Anderen, vooral op het platteland, wensten trouw te blijven aan de godsdienstige gebruiken die van oudsher het geloof in de éne God hadden gedragen.

Rond 170 vóór Christus leidden de groeiende spanningen tot een open conflict toen de nieuwe Griekse koning, Antiochus IV¹, inging op het verzoek van de hellenistisch gezinde Joden en de Joden verplichtte om, zoals iedereen, de Griekse goden te vereren. In de tempel van Jeruzalem werd een beeld ter ere van de Griekse god, Zeus, geplaatst.

De bevolking werd gedwongen de hellenistische leefwijze over te nemen en te verzaken aan de eigen godsdienstige gebruiken. Heilige wetten als de besnijdenis en het onderhouden van de sabbatvoorschriften werden verboden. Wie in het geheim trouw wilde blijven, werd vroeg of laat betrapt, verklikt en onbarmhartig vervolgd. Leven voor God betekende in deze omstandigheden: vervolgd worden, lijden en zelfs sterven voor God.

¹ Antiochus IV Epiphanes, of korter, *Antiochus Epiphanes*, (ca. 215-164 v.Chr.) was van 175 – 164 v.Chr. koning van het Grieks-Syrische rijk, het rijk van de hellenistische Seleuciden. In Daniëls gezicht van de ram en de geitebok (Dan. 8; ca. 550 v.C.) wordt hij voorgesteld als een kleine hoorn die zich groot maakt, Gods volk verdrukt, de tempel ontheiligt en de geopenbaarde waarheid neerwerpt. Onder de Seulicidische vorst brak de Makkabese opstand uit, daar hij zich bij de joden gehaat had gemaakt door in te grijpen in hun godsdienstig leven en te eisen dat zij aan de god Baäl Hasjamaïm (het Syrische equivalent van de Griekse oppergod Zeus), zouden offeren.

Vele Joodse gelovigen hebben toen hun geloof in God en hun trouw aan de godsdienst heldhaftig beleden, zelfs ten koste van eigen leven. De verhalen over de bejaarde Eleazar die vrijwillig verkoos te sterven liever dan in schijn de Joodse wetten te overtreden, en over **de marteldood van de moeder met haar zeven zonen**, zijn daar aangrijpende illustraties van. Het is in deze omstandigheden dat de vervolgde vrome, voor het éérst, tot de uitdrukkelijke verwoording komt van zijn geloof in de verrijzenis: het kan toch niet zijn dat God zijn getrouwen die voor hem de dood ingaan, aan hun lot overlaat. Hij zal hun het leven dat zij voor hem verliezen, teruggeven.

Maar niet allen legden zich stilzwijgend neer bij dat gedwongen martelaarschap. Toen in het dorp Modin, nabij Jeruzalem, de bevolking verplicht werd hulde te brengen aan de god van de

Buitengewoon bewonderenswaardig was de moeder, en haar nagedachtenis verdient in ere te blijven. Zij zag haar zeven zonen op één dag sterven, maar hield moedig stand omdat zij op de Heer vertrouwde. Bezield met edele gevoelens moedigde zij ieder van hen aan in hun moedertaal. Haar vrouwelijke gevoeligheid hardde zij met mannelijke moed en sprak tot ieder van hen: *Ik weet niet hoe gij in mijn schoot gevormd zijt; niet ik heb u de levensadem gegeven, niet ik heb de bestanddelen waaruit ieder van u bestaat, tot een harmonisch geheel geordend, maar de Schepper van de wereld. Hij bewerkt het ontstaan van de mens, zoals Hij van alles de oorsprong is. Hij zal u in zijn barmhartigheid de levensadem teruggeven, omdat gij omwille van zijn wet uzelf nu niet spaart*².

De koning, sloeg de plaatselijke Joodse priester, Mattatias, de koninklijke ambtenaar neer en vluchtte met zijn aanhangers de bergen in, van waaruit zij een soort guerilla begonnen onder de leuze: *Wij strijden voor ons leven en onze heilige gebruiken*³.

Tijdbalk

520-515 Herbouw Tempel	“Zadokieten”
335-323 Alexander de Grote	Diadochen
200 Slag bij Paneion	Seleucieden
175-164 Antiochus IV	Makkabeeën
± 168 Vervolging → Makkabeeënopstand	
164 Herinwijding tempel	Judas
161/0 Dood Judas Maccabaeus	Hasmoneeën
142 Dood Jonathan	Hasmoneeën
134 Dood Simon	Hasmoneeën
134-104 Johannes Hyrcanus	2e generatie Has.
40/37-4 Herodes de Grote	Herodianen

² 2 Makk. 7: 20-23.

³ 1 Mak. 3: 21.

De gebroeders

Na de dood van de bejaarde Mattatias werd de leiding van het verzet overgenomen door zijn zonen Judas, die de naam kreeg van Makkabeeër (wat zoiets als *de man met de hamer* betekent), Jonatan en Simon. Vooral Judas deed van zich spreken door enkele opmerkelijke overwinningen. Hij heroverde de tempel en sloeg het afgodsbeeld aan stukken.

Later verkregen de Makkabeeërs vrijheid van godsdienst en uiteindelijk zelfs volledige onafhankelijkheid. Voor het eerst sinds meer dan 400 jaar was Palestina weer een onafhankelijk land onder eigen bestuur. Dank zij de Makkabeese verzetstrijders had het Joodse geloof ach bevrijd uit de wurgende greep van de oppermachtige, moderne, hellenistische cultuur.

Het relaas van die gebeurtenissen vindt men uitvoerig beschreven in de boeken van de Makkabeeën die allebei kort na de feiten ontstaan zijn. Deze twee boeken zijn geen twee opeenvolgende delen van hetzelfde werk zoals 1 en 2 Samuël of 1 en 2 Kronieken. Het zijn zelfstandige boeken die ongeveer dezelfde periode beschrijven. 1 Makkabeeën beschrijft de opstand van 166 tot 134, vanaf het begin tot de onafhankelijkheid. Het boek werd in het Hebreeuws geschreven rond het jaar 100 vóór Chr. De auteur is goed op de hoogte van de gebeurtenissen, maar hij wil bewust *heilige geschiedenis* schrijven. Daarom volgt hij de stijl na van de bijbelse geschiedschrijving in de boeken Samuël en Koningen. De Makkabeese verzetstrijders worden getooid met de lauweren van de groten uit Israëls glorieuze verleden.

Het tweede boek behandelt de jaren 175 tot 160. De aanleiding tot de opstand, vooral de drijfverijen van de hellenistisch gezinde Joden, worden uitvoeriger beschreven dan in 1 Mak., maar de behandelde periode wordt ingekort. 2 Mak. is in het Grieks geschreven, waarschijnlijk in Alexandrië. Het is wat men noemt stichtende geschiedschrijving, die soms bombastisch en betweterig aandoet. Onze smaak is duidelijk anders dan die van de tijdgenoten voor wie 2 Mak. bestemd was, want de auteur wilde uitdrukkelijk *onderhoudend en bevattelijk zijn*⁴ en verhalen brengen *die de oren van de lezer zou strelen*⁵.

De twee boeken van de Makkabeeën zijn een lofzang op heldenmoed van Judas en broers. Dat was waarschijs de reden waarom ze uiteindelijk niet in de Joodse bijbel werden opgenomen, want de nakomelingen van de Makkabeeën die Hasmoneeën werden genoemd werden weldra imperialistische koningen die meer oog hadden voor de bezetting van het grondgebied van buurvölker en de uitbreiding van hun macht dan voor de zaak van God en godsdienst.

Het koningshuis en de vromen

Weldra kwam het tot een breuk tussen het Makkabeese koningshuis en de groep Joodse vromen die hen gesteund hadden. Meer en meer ging de dynastie steun zoeken aan de groepen die de hellenisering wilden en steun zoeken bij de groepen die de hellenisering wilden. Zo werden ze deze de begunstigers van wat hun voorvaderen hadden bestreden. Dit leidde tot bloedige botsingen met wetsgetrouwe Joden. Het Makkabeese koningshuis werd haat en veracht. De herinnering aan het grootse verleden verbleekte onder de ergernis over het verraad van imperialistische heersers.

Toch in de canon

Wanneer rond het einde van de eerste eeuw na Christus de lijst van de boeken van de Joodse bijbel werd vastgelegd, werden de boeken van de Makkabeeën niet opgenomen. In de christelijke kerken echter van de eerste eeuwen, die regelmatig mogelijkheid van vervolging omwille van het geloof moesten onder ogen zien, kenden deze boeken een groot succes. In de brief aan de Hebreeën 11: 35 kan men er zelfs een echo terugvinden: *Anderen lieten zich folteren en wezen hun vrijlating af, om bij de verrijzenis een voortreffelijker vrijheid te verwerven.*

4 2 Mak. 2: 25.

5 2 Mak. 15: 39.

Het is dank zij deze christelijke belangstelling de boeken tot ons gekomen als een blijvend getuigenis heldhaftige trouw en onwrikbaar geloof.
Frans Van Segbn